

Опубліковано:

Васильєва Т.А., Касьяненко В.О., Захаркін О.О., Захаркіна Л.С. Державна підтримка інноваційного розвитку регіонів. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2018. № 2. С. 93-97.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ*

Т.А. Васильєва¹, д-р. екон. наук, професор, директор ННІ ФЕМ ім. Олега Балацького
В.О. Касьяненко², д-р екон. наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та фінансово-економічної діяльності

О.О. Захаркін³, д-р екон. наук, професор, доцент кафедри фінансів і підприємництва
Л.С. Захаркіна⁴, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і підприємництва

¹⁻⁴Сумський державний університет,

Вул. Римського-Корсакова, 2, 40007, м. Суми, Україна;

E-mail: tavasilyeva@fem.sumdu.edu.ua

Досліджується стан державної підтримки інноваційного розвитку регіонів за напрямками: підтримка наукових досліджень і розробок у регіонах; реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня; надання державної допомоги у регіонах. Оцінюється ефективність освоєння тих обсягів ресурсів, що спрямовуються державою у регіональний інноваційний розвиток. Розглядаються проблеми державного управління інноваційним розвитком регіонів.

ВСТУП

Питання державної підтримки інноваційного розвитку регіонів давно стоїть на порядку денному в нашій країні і потребує негайного вирішення. На сьогодні задача інноваційного оновлення в більшості випадків повністю перекладається на плечі суб'єктів господарювання і фінансується за рахунок їх власних коштів, яких як правило, не вистачає для реалізації інноваційних потреб. При цьому участь держави у цьому процесі є незначною і в основному має декларативний характер. Це призводить до низького рівня інноваційної активності суб'єктів господарювання, які майже не займаються технологічним та продуктовим оновленням виробництва, що в свою чергу не дозволяє їм на рівних конкурувати із аналогічними підприємствами провідних країн світу. Так, за даними Державної служби статистики України останнім часом питома вага підприємств, що впроваджували інновації знаходиться на рівні 14-16% а питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової на рівні 0,7-1,4% [1]. Таким чином виникає необхідність розробки дієвих механізмів державної підтримки інноваційного розвитку, які доцільно реалізовувати з урахуванням специфіки та інноваційного потенціалу того чи іншого регіону України.

На сьогодні питання державної підтримки інноваційного розвитку регіонів піднімаються в роботах багатьох вітчизняних науковців, що підтверджує їх актуальність та негайність. Так, Ю. Драчук, Л. Слав'юк та Н. Трушкіна [2], аналізуючи на регіональному рівні залежності між обсягами капітальних інвестицій та реалізованої інноваційної продукції, а також між обсягами фінансування інноваційної діяльності та реалізованої інноваційної продукції доходять висновку про наявність тісного взаємозв'язку між ними. Оцінюючи ефективність діяльності існуючої системи відбору державного фінансування регіональних інвестиційних програм І. Стеблянка [3] зазначає що необхідно віддавати перевагу проектам, які відносяться до інноваційно-інвестиційних сфер національної економіки Детально розглядаючи закордонний досвід державного регулювання стратегічного розвитку

* Виконано в рамках науково-дослідної теми № 0117U003922 «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування»

регіонів, М. Латинін та О. Лукашов зазначають, що: «не зважаючи на відмінні характеристики, всі вони спираються на внутрішню інтегровану політику просторового розвитку, державну підтримку, нарощування ефективних інфраструктурних інвестицій та реалізацію інноваційних проектів» [4]. Аналогічні проблеми державної участі у інноваційному розвитку регіонів розглядають З. Варналій [5], Д. Крамської [6] та інші вчені.

Разом з тим, на сьогодні залишаються малодослідженими питання пошуку ефективних джерел фінансування інноваційної діяльності саме на регіональному рівні та обґрунтування ролі та місця держави у цьому процесі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є аналіз стану державної підтримки інноваційного розвитку регіонів, для чого передбачається провести ідентифікацію напрямів такої підтримки та проаналізувати ефективність освоєння ресурсів, що спрямовується державою для її реалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогодні державна підтримка інноваційного розвитку регіонів реалізується за наступними напрямами: фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок; фінансування безпосередньо інноваційної діяльності; фінансування середньострокових пріоритетних напрямів регіонального значення; надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні. Розглянемо більш детально державну підтримку за кожним напрямом.

Так, за даними, наведеними у табл.1 можна зробити висновок, що основним джерелом фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок за регіонами України у 2017 р. є кошти державного бюджету. Доцільно відзначити, що питома вага даних коштів має значну амплітуду, що обумовлюється економічно-соціальними та географічними особливостями території і коливається від 2,7 % (Запорізька обл.) до 95,6 % (Хмельницька обл.). Найбільша частка державного фінансування наукових досліджень і розробок (більше 60% загального обсягу фінансування) становить серед західних регіонів України (Хмельницька, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Рівненська обл.). Натомість, серед промислово розвинених та аграрних регіонів (Запорізька, Дніпропетровська, Харківська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Херсонська, Житомирська обл. та ін.) частка коштів держбюджету, спрямованих на фінансування наукових досліджень і розробок, знаходиться у межах 40 % загального обсягу фінансування. Відповідно робимо висновок, що рівень фінансової самостійності регіону є саме тією передумовою, що забезпечує залучення ширшого кола суб'єктів до фінансування наукових досліджень, котрі є основою майбутніх інновацій. Саме серед таких регіонів спостерігаємо збалансовану структуру джерел фінансування наукових досліджень. Яскравими прикладами є Запорізька, Полтавська, Дніпропетровська, Сумська, Чернігівська обл. та ін. Саме у цих областях структура фінансування наукових досліджень складається не лише з бюджетного фінансування, а й з коштів іноземних та вітчизняних інвесторів, власних коштів. У Запорізькій області кошти вітчизняних інвесторів склали 57,3%, кошти іноземних інвесторів – 32,5%, бюджетне фінансування – 2,7%, власні кошти підприємств – 7%. У Дніпропетровській області кошти вітчизняних інвесторів склали 9,3%, кошти іноземних інвесторів – 58,9%, бюджетне фінансування – 19,7%, власні кошти підприємств – 8,1%. У Чернігівській області кошти іноземних інвесторів – 27%, бюджетне фінансування – 30,6%, власні кошти підприємств – 30%.

Таблиця 1 Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок за джерелами фінансування за областями у 2017 році, тис. грн (побудовано авторами за даними [7, с. 59])

У тому числі за рахунок коштів							
Області	Держ. бюджету	місцевого бюджету	власних коштів	коштів орган-й держ. сектору	коштів орган-й підпр-го сектору	коштів іноземних джерел	коштів інших джерел
Україна	35,4	1,2	10	5,4	22,5	24,4	1,1
Вінницька	47,6	4,9	40,4	1,5	4,8	0,3	0,7
Волинська	56	0	43,6	0	0,3		0
Дніпропетровська	19,7	0	8,1	4,1	9,3	58,9	0
Донецька	44,4	10,7	24,1	16,8	4		0
Житомирська	35,1	5,7	53,2	4,4	1,6	0,1	0
Закарпатська	64,6	0	29,2		2,4	3,8	0
Запорізька	2,7	0	7	0,5	57,3	32,5	0
Івано-Франківська	70,2	0,3	3,7	1,7	24,1		0
Київська	36,7	1,9	31,1	7,2	5,1	2	15,9
Кіровоградська	8,8	0	87,6	0,5	2,6		0,5
Луганська	18,3	2,4	51,3		11,5	16,3	0,2
Львівська	67,9	1,4	6,8	3,3	14,7	5,4	0,6
Миколаївська	13,9	0,4	68	2,1	5,5	9,9	0,1
Одеська	48,9	11,2	1,8	3,9	29,9	3,5	0,8
Полтавська	35,2	13,6	16,5	1,7	28,4	3,8	0,7
Рівненська	65,3	14,6	9,2	2,3	6,6	1,4	0,6
Сумська	21	0,5	41	12,8	22,3	1,9	0,5
Тернопільська	59,4	8,6	21,4	0,9	9,4		0,2
Харківська	30,4	0,3	9,5	2,1	39,2	18,4	0,1
Херсонська	31,3	41,8	25,6	0,2	0,8		0,3
Хмельницька	95,6	0	3		1,5		0
Черкаська	18,7	0	69,5	9	2,7	0,1	0
Чернівецька	42,5	0	12,5	0,3	6,4	38,4	0,1
Чернігівська	30,6	10,4	30,1	0,9	0,4	27	0,6
м. Київ	47,8	0,9	3	8,5	19,1	18,9	1,7

Аналіз структури фінансування інноваційної діяльності на регіональному рівні за профілем середньострокових пріоритетів наведено в табл. 2. З наведених даних можна зробити висновок, що 50% загального фінансування спрямовано на реалізацію стратегічного пріоритету 4 «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу», майже 40% - на реалізацію стратегічного пріоритету 6 «Охорона навколишнього природного середовища». При цьому за рахунок бюджетних коштів у 2017 р. профінансовано лише 1,9 % (20410,07 тис. грн) середньострокових пріоритетів. Натомість власні кошти суб'єктів господарювання (підприємств та замовників: вітчизняних та іноземних) склали 98,1% (1035993,33 тис. грн або 98,1%). [8, с. 14]. Дані табл. 2 яскраво свідчать про брак фінансових ресурсів, так серед запланованих 41 середньострокових пріоритетів регіонального значення профінансовано було лише 23, що склало 56,1% від плану.

Таблиця 2 Аналіз фінансування середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня у 2017 році [8, с. 13-15; 8, с. 43-81])

Стратегічні пріоритетні напрями*	Кількість затверджених / кількість профінансованих середньострокових пріоритетів**	Відсоток профінансованих середньострокових пріоритетів, %	Обсяги фінансування, тис. грн.	Частка фінансування, %	Відсоток фінансування (2017 р. до 2016 р.), %
1	7/6	85,7	54323,31	4,6	27,5
2	4/2	50,0	1559,8	0,1	55,5
3	8/4	50,0	13201,04	1,1	14,7
4	7/4	57,1	605618,85	50,9	80,0
5	2/1	50,0	8000,75	0,7	640,2
6	5/4	80,0	472226,54	39,7	10082,2
7	8/2	25,0	34614,03	2,9	1530,3
Усього	41/23	56,1	1189544,32	100,0	112,7

Згідно даних річного звіту про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік [9, с. 22] (рис. 1) відзначимо, що не всі регіони надали повну інформацію про обсяги такої державної допомоги, деякі регіони взагалі не надали інформації. З поданих регіонами даних, можна відзначити, що лідерами з отримання державної допомоги є Івано-Франківська обл. (більше 500 млн. грн), Вінницька обл. (майже 400 млн. грн), Харківська обл. (300 млн. грн), Миколаївська та Чернігівська обл. (майже 200 млн. грн кожна). Проте дані цифри свідчать лише про те, що в цих областях «... уважніше поставилися до питання інвентаризації державної підтримки, ніж у тих областях, які надали нульові показники або не надали інформації взагалі» [9, с. 22]. Тож висновки про регіональну структуру державної допомоги зробити важко.

Проте доцільно відмітити, що аналіз даних річного звіту про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік у розрізі напрямів надання такої підтримки свідчить про те, що лівова частина такої підтримки спрямовувалася на добування кам'яного та бурого вугілля (70 %) [9, с. 22]. Наукові дослідження та інноваційний розвиток практично не підтримувалися згідно цього інструменту.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз державної підтримки інноваційного розвитку регіонів свідчить про: 1) недостатній рівень такої підтримки як такої; 2) про низьку ефективність освоєння тих обсягів ресурсів, що спрямовується державою. Доводиться констатувати, що лише в деяких регіонах місцеві органи влади спромоглися використати бюджетні кошти так, щоб у майбутньому перетворити регіон на привабливий інвестору, що позначилося на формуванні збалансованої системи фінансування наукових досліджень – основи інноваційного розвитку; 3) розпорошеність та незбалансованість державної підтримки за профілем пріоритетів регіонального розвитку. Основна проблема такого стану - це відсутність системного управління інноваційним процесом з боку держави. «Розпорошення управлінських функцій між великою кількістю органів влади призводить до відсутності спільних цілей, задач, нескоординованості та неузгодженості дій» [10, с. 39]. «Так, управління науковою та науково-технічною діяльністю фактично здійснюють окремі підрозділи двох міністерств: Міністерства освіти і науки України

(Департамент науково-технологічного розвитку), Міністерства економічного розвитку і торгівлі (Департамент інтелектуальної власності). На сьогодні фактично не визначено центральний орган виконавчої влади, який здійснював би заходи щодо проведення єдиної інноваційної політики як такої, та єдиної інноваційної політики в промисловості, зокрема. Сьогодні два центральних органи виконавчої влади зобов'язані брати участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної інноваційної політики: Міністерства освіти і науки України (Департамент інноваційної діяльності та трансферу технологій) та опосередковано – Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, Департамент державних інвестиційних проектів та підтримки розвитку, Департамент залучення інвестицій)» [10, с. 39]. Додатково 25 жовтня 2017 р. створена Рада з розвитку інновацій, яка є «тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, що утворюється для вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у сфері розвитку інновацій, забезпечення ефективної співпраці Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади, громадянського суспільства, суб'єктів господарювання та суб'єктів інноваційної діяльності з метою розроблення, організації, координації та впровадження заходів, механізмів та умов для інноваційного розвитку національної економіки, створення інноваційної інфраструктури та впровадження реформ у сфері інноваційної діяльності» [11].

SUMMARY

The article investigates the state support of innovative development of regions in the following directions: support for scientific research and developments in the regions; realization of medium-term priority directions of innovation activity at the regional level; provision of state aid in the regions. The efficiency of the use of resources directed by the state to regional innovative development is estimated. The problems of state management of innovative development of regions are considered.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наука, технології та інновації / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.06.2018).
2. Драчук Ю. З., Сав'юк Л. О., Трушкіна Н. В. Оцінка обсягу капітальних інвестицій для інноваційного розвитку: регіональний аспект. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка*. 2016. Вип. 1. С. 216-224.
3. Стеблянюк І. О. Державна інвестиційна підтримка регіонального розвитку національної економіки. *Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад.* 2016. Вип. 3 (39). С. 165–170.
4. Латинін М.А., Лукашов О.О. Концептуальні підходи до державного регулювання стратегічного розвитку регіону за кордоном. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 9 (31). С. 18-26.
5. Варналій З.С. Регіональна інноваційна політика України: проблеми та стратегічні пріоритети. *Економіст*. 2007. № 9. С.36–40.
6. Крамської Д. Ю. Методи і форми державного регулювання інноваційних процесів. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2017. № 46 (1267). С. 150–157.
7. Кармазіна О. О. *Наукова та інноваційна діяльність України: статистичний збірник*. Київ. Державна служба статистики України. 2018. 178 с.
8. Реалізація середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в регіонах України у 2017 році: аналітична довідка. Київ, УкрІНТЕІ, 2017. 84 с.
9. Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік / Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=143931&schema=main8>. (дата звернення: 03.06.2018).
10. Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування: звіт про НДР (проміжний) / Кер. Л.С. Захаркіна. - Суми: СумДУ, 2017. - 64 с.
11. Про утворення Ради з розвитку інновацій : Постанова КМУ від 25.10.2017 № 895 / Верховна рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895-2017-%D0%BF> (дата звернення: 03.01.2017).